

РОЗДІЛ 5 РОМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.134.2'42'23'367.335'371

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-2.1>

ЛІНГВОПРАГМАТИКА, ПОЛІФОНІЯ ТА ЧАСТОТНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМ СУБ'ЄКТИВНОГО СПОСОБУ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ У ПІДРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ ПРИЧИНИ, НАСЛІДКУ, МІСЦЯ (НА МАТЕРІАЛІ CORPES XXI)

THE LINGUOPRAGMATICS, POLYPHONY AND FREQUENCY OF USE OF THE SPANISH SUBJUNCTIVE MOOD FORMS IN SUBORDINATE CAUSAL, CONSEQUENT, PLACE CLAUSES (ON THE MATERIAL OF THE CORPES XXI)

Кабов А.В.,

*orcid.org/0000-0002-7218-3577**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри французької філології**факультету іноземних мов**Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті представлено лінгвопрагматику, поліфонію та частотність застосування форм суб'єктивного способу іспанської мови в підрядних реченнях причини, наслідку, місця на матеріалі CORPES XXI. Розглянуто попередні наукові розвідки щодо дослідження підрядних обставинних речень іспанської мови та ролі, яку відіграє в них суб'єктивний спосіб. Виявлено, що аналіз застосування суб'єктивного способу в підрядних реченнях причини, наслідку, місця не відображений у найновіших працях мовознавців. На основі теорії М.Л. Донер проаналізовано поліфонічний потенціал суб'єктивного способу в сучасному іспаномовному художньому дискурсі. Встановлено, що найчастотнішими селекторами прихильної або неприхильної точок зору є дієслова головних речень, заперечні частки, сполучники. Проаналізувавши приклади трьох вищезазначених типів підрядних речень на матеріалі корпусу CORPES XXI, ми виявили, що підрядні обставинні речення причини, які вводяться сполучниками «*no porque, no es que*», є найчастотнішим типом підрядних обставинних речень, де застосовується суб'єктивний спосіб. Також виявлено, що суб'єктивний спосіб в іспанській мові є категорією психолінгвістичною. Використовуючи суб'єктивний спосіб, мовець не є категоричним у своєму висловленні, передає своє ставлення до події. Навіть за наявності певного семантичного спрямування існує можливість переконати мовця у його вірогідній неправоті. Зроблено припущення, що це може пояснюватися високим ступенем емоційності, психологізму, семантичною нюансацією іспанського мовлення та характеру.

Зауважено, що дійсний і суб'єктивний способи іспанської мови є семантично взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими, оскільки за відсутності суб'єктивного способу речення втрачає альтернативу вибору змістового спрямування. Дійсний спосіб вказує лише на єдиний, незмінний перебіг подій. Суб'єктивний спосіб скеровує адресата повідомлення на пошук відповідного слова-селектора, яке дасть йому вичерпну інформацію про мету та значення висловлення. Адресат на підсвідомому рівні звертає увагу на дієслово головного речення і на граматичні елементи, що оточують його.

Ключові слова: суб'єктивний спосіб, іспанська мова, лінгвопрагматика, поліфонія, частотність, селектор точки зору, художній дискурс.

The article highlights the linguopragmatics, polyphony and frequency of use of the Spanish subjunctive mood in subordinate causal, consequent, place clauses on the material of CORPES XXI. There is an analysis of the previous scientific researches concerning the role of subjunctive mood in Spanish subordinate adverb clauses. The lack of the analysis of the use of the subjunctive mood in subordinate causal, consequent, place clauses was found out in the recent linguistic researches. The polyphonic potential of Spanish subjunctive mood in the contemporary belles-lettres discourse has been analysed by means of the theory of M.L. Donaire. It was pointed out the following most frequent selectors of the favourable and unfavourable points of view: main clause verbs, negative particles, conjunctions. Having analysed the examples of the 3 subordinate clauses types listed above on the material of the CORPES XXI, it was pointed out that the subordinate causal clauses introduced by the conjunctions “no porque, no es que” are the most frequent type of subordinate adverb clauses where the subjunctive mood is used. It was found out that the Spanish subjunctive mood belongs to the psycholinguistics categories. By means of the subjunctive mood the speaker doesn't express the categorical statement but expresses his attitude towards the event. Even if there is a strict sense in the utterance there is a possibility to convince the speaker of his probable wrongfulness. It was supposed that it can be explained by the high emotional, psychological degree of the Spanish language and character and by its semantic nuances.

It was pointed out that the Spanish indicative and subjunctive moods are semantically interconnected and complementary elements because in case of the absence of the subjunctive mood form the sentence loses its alternative semantics. The indicative mood shows the unique and unchangeable progress of events. The subjunctive mood pushes the addressee of the message to look for a relevant word selector which will give him the exhaustive information about the aim and the sense of the utterance. The addressee notes unconsciously the main clause verb and its surrounding grammatical elements.

Key words: subjunctive mood, Spanish language, linguopragmatics, polyphony, frequency, selector of the point of view, belles-lettres discourse.

Постановка проблеми. Дослідження лінгвопрагматики та поліфонічних особливостей дієслівних способів романських мов є актуальним питанням серед мовознавців. Чільне місце займає вивчення особливостей функціонування іспанського суб'єктивного способу в різних типах підрядних обставинних речень.

Згідно з постулатами традиційної граматики суб'єктивний спосіб, на відміну від дійсного, виражає дію, яка жодним чином не пов'язана з дійсністю і є лише об'єктом, на який спрямовані думки, почуття або воля суб'єкта головного речення. Суб'єктивний спосіб позначає також синтаксичну підпорядкованість дієслова підрядного речення і сприяє появі мовної поліфонії, що звільняє від прив'язаності до певного стереотипного висловлення.

Наш аналіз базуватиметься на постулатах Марії Луїзи Донер [1], зокрема на її поліфонічній теорії, в якій ідеться про прихильну і неприхильну точки зору щодо змісту підрядного речення. Формант *que* вказує на присутність кількох точок зору в реченні. Важливу роль у процесі набуття висловлення значення відіграє дійсний спосіб. Згідно з поліфонічною теорією Марії Донер він обирає одну точку зору з полеміки двох, яку представляє форма суб'єктивного способу.

Суб'єктивний спосіб іспанської мови широко використовується у *підрядних обставинних реченнях*. Варто відразу ж відзначити, що функціонування суб'єктивного способу є синтагматично пов'язаним із низкою сполучників – маркерів умови – *para que, aunque, sin que, hasta que* та ін. У традиційних граматиках ідеться про те, що зв'язок дії підрядного речення з дійсністю проявляється у змісті головного речення у поєднанні із семантикою сполучника.

Суб'єктивний спосіб іспанської мови продуктивно застосовується у сучасному художньому мовленні Іспанії (стилістичних фігурах, літературних тропах, прислів'ях, приказках, сталих виразах тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численними є нещодавні публікації на тему семантичного аналізу підрядних речень іспанської мови. Проаналізуємо їх.

У своїй праці «Valor semántico-pragmático del modo subjuntivo en las proposiciones sustantivas: estudio contrastivo entre el español y el árabe moderno» [2] Абдерраім Аараб досліджує застосування суб'єктивного способу в підрядних підметових реченнях іспанської та сучасної арабської мови із семантико-прагматичного погляду, базуючись на теорії ілокутивних актів Дж. Серля та Гаверкейта.

Карлос Санчес Лансіс, Роберт Блейк і Пабло Роблес Гарсія у розвідках «La alternancia de modo en las subordinadas sustantivas: el caso de *esperar* en la historia del español» [3] і «La selección de modo en las subordinadas sustantivas en el marco histórico y actual» [4] вивчають еволюцію синтаксису дієслівного способу підрядних підметових речень, який вживається з дієсловом *esperar* і з дієсловами точки зору й емоцій. Вчені дійшли висновку про те, що застосування дійсного способу у вищенаведених конструкціях досягає свого апогею в середньовічній іспанській мові та протягом більшої частини класичного періоду. Саме починаючи із класичного періоду відзначається зростання вживання суб'єктивного способу, зокрема з переважанням форм на -*ga* у ХХ ст.

Рена Торрес Какоуйос, Дора Лакасе, Майкл Джонс, Йоан де ла Роса Якомело у своїй розвідці «El subjuntivo: hacia la rutinización» [5] аналізують продуктивність суб'єктивного способу в підрядних підметових реченнях із діахронічного погляду, спираючись на три тексти XIII–XVI ст. і на усний корпус. Вчені роблять висновок, що продуктивність суб'єктивного способу в підрядних підметових реченнях пояснюється впливом дієслова головного речення і структурними елементами контексту вже у ранніх текстах іспанської мови.

В'ячеслав Новіков у дослідженні «Sobre la bifuncionalidad del modo subjuntivo: función sintáctica o/y función semántica?» [6] вивчає функції суб'єктивного способу іспанської мови, базуючись на описовому та типологічно-порівняльному методах, залучаючи до дослідження гіпотетичний спосіб польської мови. Автор доходить висновку, що суб'єктивний спосіб іспанської мови є «способом підрядності або залежності» та що в підрядних волюнтативних реченнях в обох мовах завжди застосовується суб'єктивний спосіб (іспанська мова) або гіпотетичний спосіб (польська мова).

У праці «Aproximación al modo subjuntivo del español desde una perspectiva multivariable» [7] Альберто Куева Лобейє аналізує прагматичні, семантичні та синтаксичні характеристики конструкцій із суб'єктивним способом іспанської мови.

Даніель Ескудеро Аріца у розвідці «Contextos de subordinación sustantiva: el modo en los verbos de pensamiento, voluntad o deseo y sentimiento. Análisis contrastivo español-italiano» [8] концентрує свою увагу на застосуванні суб'єктивного способу у визначених контекстах підметової підрядності іспанської мови та шукає відповідності в італійській мові.

Ана Лопес Саман'єго й Ільпо Кемпас у розвідці «Querría que me lo compruebes /

comprobaras/comprobases:elección del tiempo verbal tras expresiones de volición atenuada en el español europeo» [9] аналізують часову реалізацію дієслова підрядного речення після ввічливих волюнтативних виразів із дієсловом «querer» у європейському варіанті іспанської мови. Вчені підкреслюють зростання частотності вживання теперішнього суб'єктивного способу після дієслова у кондиціональному способі «quisiera».

Хосе Бустос Гісберт у дослідженні «La oración subordinada sustantiva en el texto escrito en español» [10] аналізує функціонування підрядних підметових речень у 4 типах письмового іспанського дискурсу, морфологію дієслів підрядних речень та умови появи в них дійсного, суб'єктивного способів та інфінітиву.

Серхіо Богард у своїй статті «Flexión finita vs. infinitiva o modo indicativo vs. subjuntivo. ¿Cuál es la distinción crucial en las oraciones completivas del español?» [11] розглядає застосування дійсного або суб'єктивного способу у підрядних додаткових реченнях іспанської мови та визначає первинні причини їх використання.

Кофі Хогнагло у розвідці «La concordancia temporal en las oraciones subordinadas de subjuntivo en español y en francés: normas y discordancias» [12] аналізує дотримання правил узгодження часів у підрядних реченнях французької та іспанської мов за допомогою контрастивно-описового методу. Автор відзначає значний ступінь їх недотримання в обох мовах.

Аня Хенеман у дослідженні «Tal vez es X vs. Tal vez sea X: Construcciones de probabilidad y el uso de los modos» [13] вивчає конструкції, які виражають вірогідність та їх взаємозв'язок з вживанням дієслівних способів. Аналіз побудовано на засадах когнітивної граматики конструкцій, яка враховує точку зору та позицію мовця, який є автором висловлення.

Таким чином, можна зробити висновок, що поліфонічний аналіз застосування та частотності появи суб'єктивного способу в підрядних реченнях причини, наслідку, місця не відображений у найновіших працях мовознавців.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження лінгвопрагматики, поліфонічний аналіз і визначення частотності застосування суб'єктивного способу іспанської мови у підрядних реченнях причини, наслідку, місця на матеріалі з корпусу Іспанської королівської академії CORPES XXI [14].

Завданням запропонованої статті є поліфонічний аналіз окремих вищенаведених типів підрядних обставинних речень, які містять суб'єктивний

спосіб, визначення частотності їх застосування в іспанському художньому дискурсі (зокрема в романах) для вираження різноманітних аргументативних задумів мовця.

Виклад основного матеріалу. З метою поліфонічного аналізу нами було обрано три типи підрядних обставинних речень – причини, наслідку, місця, котрі є одними з найчастотніших у художньому дискурсі загалом і в сучасних іспанських романах зокрема.

Матеріалом дослідження у запропонованій статті послужив онлайн-корпус Іспанської королівської академії CORPES XXI [14], для якого були задані такі параметри пошуку прикладів: 1) Країна походження роману: Іспанія; 2) Писемний варіант іспанської мови; 3) Блок: художня література; 4) Носій: книга; 5) Жанрова належність: роман.

Загальна кількість автоматично знайдених онлайн-корпусом прикладів підрядних обставинних речень причини, наслідку, місця становить 3 173 приклади (з дієслівними формами дійсного та суб'єктивного способу), з яких: 1 447 прикладів підрядних речень причини, які вводяться сполучниками «*por que*, *no es que*»; 161 приклад підрядних речень наслідку, що вводяться сполучником «*de ahí que*»; 1 565 прикладів підрядних речень місця, які вводяться сполучниками «*adonde*, *hasta donde*».

Повний перелік знайдених у корпусі прикладів можна переглянути за посиланням: <https://drive.google.com/drive/folders/1O5JeuwiREbXN1EHsrAwSLvYNrsDnwf-?usp=sharing>.

Розглянемо тепер лінгвопрагматику та поліфонію зазначених видів підрядних речень і наведемо частотність застосування саме форм суб'єктивного способу у кожному з них.

Підрядні причини іспанської мови використовують переважно дійсний спосіб і вводяться сполучниками: «*porque*», «*puesto que*», «*ya que*», «*dado que*», «*debido a que*». Суб'єктивний спосіб, у свою чергу, використовується тоді, коли підрядне речення вводиться заперечною часткою або сполучником: «*no porque*», «*no es que*», що і стало причиною вибору саме їх для визначення частотності появи суб'єктивного способу у загальному корпусі прикладів. За допомогою методу суцільної вибірки було відзначено присутність форм суб'єктивного способу у 1 403 прикладах із 1 447. Наведемо для зразка декілька прикладів із корпусу: «*¿Diga? – la voz de Pedro también sonaba pastosa, pero no porque pareciera borracho, sino porque evidentemente Ruth le había despertado*» [14], «*– El amante de la Regenta. La seduce sólo*

por lo que ella representa, *no porque ella le interese de verdad*» [14], « – Digámoslo así. Quiero decir que sí es la antigua fachada, pero *no es que la tirara para cambiarla por la que hay, sino que... está en otra tienda, en Buenos Aires concretamente, amigo mío*» [14], « – *No es que me arrepienta, tinajero, pero quizá sí le corté de mala manera – prosiguió la monja. – Estuve algo soberbia. Últimamente no sé qué me ocurre*» [14].

За поліфонічною теорією, селекторами точок зору в підрядних причини іспанської мови є у переважній більшості випадків дієслова головного речення, заперечні частки, сполучники й іменники.

Підрядні наслідку описують наслідок дії, вираженої в головному реченні. Найпоширенішими сполучниками, які застосовуються у підрядних наслідку, є: «*así que*», «*por (lo) tanto*», «*por consiguiente*», «*tanto que*», «*no tal que*», «*no tan que*», «*de ahí que*», «*de aquí que*». Зазвичай у підрядних наслідку використовується дійсний спосіб, зокрема у стверджувальних реченнях. Сполучник «*de ahí que*» завжди застосовується разом із суб'єктивним способом. Саме тому його було обрано для отримання вибірки прикладів із онлайн-корпусу. Використання сполучника «*de ahí que*» говорить про те, що мовець розглядає інформацію підрядного речення як таку, що вже відома слухачам, або не вважає доцільним концентрувати увагу на змісті підрядного речення. За допомогою методу суцільної вибірки було відзначено присутність форм суб'єктивного способу у 147 прикладах зі 161. Наведемо для зразка декілька прикладів із корпусу: «*Pero ésta es también la historia de Jonet, el niño flautista que puso furia a la música mientras el ciego la ungió de dulzura. De ahí que Tutankamón sintiese temor por sus arranques, ya que aquel que enfurece a los sonidos corre el peligro de ser también furioso*» [14], «*Y como los sueños se sitúan principalmente en Vallfranca, los vecinos saben más del pueblo por lo que sueñan que por su vida de cada día. De ahí que a veces el pueblo no parezca responder a la realidad, ya que se sueña tal y como era antes, incluso tal y como era en los sueños de los antepasados*» [14].

За поліфонічною теорією, селекторами семантичного спрямування підрядних наслідку є стверджувальна або заперечна форма дієслова головного речення, інколи прислівник, що вживається поряд із дієсловом головного речення (наприклад, *jamás*).

Що ж до **підрядних місця**, то в іспанській мові у них вживається сполучник «*donde*» або його конструкції з прийменниками: *adonde*, *de donde*, *hasta donde*, *por donde*. Підрядні місця, які міс-

тять суб'єктивний спосіб, вказують на місця виконання дії, незнайомі мовцю. За допомогою методу суцільної вибірки було відзначено наявність форм суб'єктивного способу у 76 прикладах із 1 565. Наведемо декілька прикладів із корпусу: «*Nunca he experimentado nada igual... -apartó la mirada del dragón para dirigirla hacia su hermano-. No importa adónde vayamos, Bernabé; no hay lugar en la tierra en el que estemos más seguros que aquí...*» [14], «*Y Tomasa acaricia la cabecita negra. Repártelas entre las mejores, hasta donde llegue, le dijo Joaquina a una compañera al deshacer los eslabones de su cinturón*» [14].

За поліфонічною теорією, у підрядних місця процес вибору точки зору є ідентичним, як і в підрядних наслідку. Точка зору обирається стверджувальною або заперечною формою дієслова головного речення, яке виступає селектором. Змінюється лише напрямок скерування дії головного речення. Головний акцент робиться саме на місці, а не на часі виконання дії.

Висновки. Таким чином, згідно з результатами нашого дослідження, підрядні обставинні речення причини, які вводяться сполучниками «*no porque, no es que*», є найчастотнішим типом підрядних обставинних речень, де застосовується суб'єктивний спосіб (1 403 приклади із 1 447). Друге місце за частотністю появи форм суб'єктивного способу посідають підрядні обставинні наслідку (147 прикладів зі 161). Третє місце займають підрядні місця (76 прикладів із 1 565). Як бачимо, суб'єктивний спосіб використовується майже у кожному прикладі підрядних речень причини та наслідку (96,96% і 91,30% відповідно), тоді як у підрядних реченнях місця частотність його застосування сягає лише 4,86%.

Що ж до лінгвопрагматики та поліфонії суб'єктивного способу, то в іспанській мові він є категорією психолінгвістичною. Використовуючи його, мовець не є категоричним у своєму висловленні. Навіть за наявності певного семантичного спрямування існує можливість переконати мовця у його вірогідній неправоті. Таким чином, за допомогою суб'єктивного способу іспанець передає своє ставлення до події, на підсвідомому рівні він дає змогу переконати себе в тому, що існує інший погляд на подію. Це може пояснюватися високим ступенем емоційності, психологізму, семантичною нюансацією іспанського мовлення та характеру.

Дійсний і суб'єктивний способи іспанської мови є семантично взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими, оскільки за відсутності суб'єктивного способу речення втрачає альтернативу вибору змістового спрямування. Дійсний спосіб вказує лише на єдиний, незмінний

перебіг подій. Суб'єктивний спосіб скеровує адресата повідомлення на пошук відповідного слова-селектора, яке дасть йому вичерпну інформацію про мету та значення висловлення. Адресат на підсвідомому рівні звертає увагу на дієслово головного речення і на граматичні елементи, що оточують його.

Найчастотнішими селекторами суб'єктивного способу у підрядних реченнях причини, наслідку, місця є дієслова головного

речення (вжиті в дійсному способі), заперечні частки, сполучники.

Таким чином, значна присутність суб'єктивного способу в художніх текстах – це ще один його прояв і доказ універсальності використання у сучасній іспанській комунікації.

Перспективою подальших досліджень є вивчення частотності використання найуживаніших форм теперішнього суб'єктивного способу іспанської мови на матеріалі сучасної іспанської та латиноамериканської літератур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Donaire M.L. Subjuntivo y polifonía (español, francés). Madrid, 2001. 112 p.
2. Abderrahim A. Valor semántico-pragmático del modo subjuntivo en las proposiciones sustantivas: estudio contrastivo entre el español y el árabe moderno. *Revista Internacional de Lenguas Extranjeras = International Journal of Foreign Languages*. 2018. № 8. P. 11–46.
3. Robert J. Blake, Sánchez Lancis C. La alternancia de modo en las subordinadas sustantivas: el caso de “esperar” en la historia del español. *Actas del X Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*. 2018. Vol. 1. P. 513–530.
4. Robert J. Blake, Sánchez Lancis C.E., Robles García P. La selección de modo en las subordinadas sustantivas en el marco histórico y actual. *Scriptum digital: revista de corpus diacrónicos i edició digital en llengües iberoromàniques*. 2019. № 8. P. 89–110.
5. Rena Torres Cacoullós, Dora Lacasse, Michael Johns, Johan de la Rosa Yacomelo El subjuntivo: hacia la rutinización. *Moenia: Revista lucense de lingüística & literatura*. 2017. № 23. P. 73–94.
6. Nowikow W. Sobre la bifuncionalidad del modo subjuntivo: ¿función sintáctica o/y función semántica? *Moenia: Revista lucense de lingüística & literatura*. 2017. № 23. P. 61–72.
7. Cueva Lobelle A. Aproximación al modo subjuntivo del español desde una perspectiva multivariable. *Folios: revista de la Facultad de Humanidades*. 2018. № 48. P. 73–84.
8. Escudero Ariza D. Contextos de subordinación sustantiva. El modo en los verbos de pensamiento, voluntad o deseo y sentimiento: análisis contrastivo español-italiano. *Tonos digital: Revista de estudios filológicos*. 2017. № 33.
9. Samaniego A.L., Kempas I. Querría que me lo compruebes / comprobaras / comprobases: elección del tiempo verbal tras expresiones de volición atenuada en el español europeo. *Estudios filológicos*. 2018. № 61. P. 35–58.
10. Bustos Gisbert J.M. La oración subordinada sustantiva en el texto escrito en español *Anuario de estudios filológicos*. 2020. Vol. 43. P. 95–118.
11. Bogard Sierra S. Flexión finita vs. infinitiva o modo indicativo vs. subjuntivo. ¿Cuál es la distinción crucial en las oraciones completivas del español? *Nueva revista de filología hispánica*. 2020. Tomo 68. № 2. P. 551–570.
12. Hognaglo K. La concordancia temporal en las oraciones subordinadas de subjuntivo en español y en francés: normas y discordancias. *Beoiberística*. 2020. Vol. 4. № 1. P. 13–30.
13. Hennemann A. Tal vez es X vs. Tal vez sea X: Construcciones de probabilidad y el uso de los modos. *Romanica Olomucensia*. 2020. № 1. P. 51–72.
14. CORPES XXI (REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CORPES XXI) [en línea]. *Corpus del Español del Siglo XXI (CORPES)* : веб-сайт. URL: <https://apps2.rae.es/CORPES/view/inicioExterno.view;jsessionid=7DDE F7E87B205DB5A7D2EE9141DE508E> (дата звернення: 03.06.2021).